

І.М. КОБИЛЯНСЬКА

Вінницьке відділення Київського фінансово-економічного коледжу
Національного університету державної податкової служби України

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті проаналізовано особливості формування умінь самостійної роботи, професійної спрямованості у процесі навчання студентів дисциплінам циклу БЖД, коли їх дії не є заздалегідь визначеними. Дослідження показали, що основною умовою активізації студентів у навчальному процесі, а звідси і зацікавленості ним, є цілеспрямований розвиток таких форм пізнавальної діяльності, як виробнича практика, ділові та ролеві ігри, науково-дослідна робота студентів. Вони забезпечує можливість реального активного співробітництва між студентами і викладачами, студентів між собою, що моделює їх майбутню практичну діяльність.

Ключові слова: самостійна робота, професійна підготовка, безпека життєдіяльності, компетентність

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прискорення науково-технічного прогресу, інформатизація суспільства, процеси гуманізації потребують перетворень у системі освіти. Сьогодні суспільству потрібна всебічно розвинена особистість, здатна до самоосвіти. Студент має стати не споживачем, а творчим здобувачем знань. Настала потреба перейти від передачі інформації в готовому вигляді до керівництва самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, формувати у них уміння самостійності у здобутті знань («уміння вчитися»). Студент має отримати реальне завдання і розв'язати його відповідно до майбутньої професійної діяльності.

Самостійність є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності: навчальної, виробничої, громадянської, розумової, пізнавальної та інших [2, с. 157]. Вираження самостійності особистості – вчинки, дії, висловлювання,

оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе. Тобто самостійність – це не риса волі або характеру, здібностей або мислення, а більш складна, інтегративна особистісна риса. Самостійність не є вродженою властивістю людини. Ця якість виникає і розвивається в процесі життєдіяльності людини. Завдяки самостійній роботі у майбутніх фахівців економічних спеціальностей формується активна життєва позиція, самостійність в прийнятті рішень, відповідальність за наслідки, вміння застосовувати свої знання при виконанні практичних завдань.

Поняття «самостійна робота» обґрунтовували видатні педагоги, серед яких Я. А. Коменський, Г. С. Сковорода, А. Дістервег, К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов, В. О. Сухомлинський. Питанням інтенсифікації самостійної роботи присвятили свої дослідження В. К. Буряк, В. О. Вихрущ, М. О. Данилов, Л. В. Жарова, М. О. Лозовська, І. Т. Огородніков, І. С. Попов, О. Я. Савченко, С. М. Тарасова, О. В. Усова та інші.

Поняття «самостійна робота» є багатоаспектним і має значну кількість визначень. Самостійність роботи студентів розглядається як єдність двох функцій: форма самоорганізації в навчанні та діяльність, спрямована на здобуття і використання знань, умінь і навичок без допомоги з боку. Цілям нашого дослідження відповідає визначення, запропоноване С. М. Тарасовою, що «це спланована, організаційно і методично спрямована пізнавальна діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача для досягнення конкретного результату» [4, с. 205].

Аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що проблема формування умінь самостійної роботи, професійної спрямованості в процесі навчання студентів дисциплінам природничо-наукової та професійної підготовки повністю не вивчена і потребує значної уваги. Це, в першу чергу, стосується вдосконалення змісту, форм і методів навчання, оскільки слід ураховувати, що традиційні методи навчання (лекції, практичні заняття) не завжди здатні формувати компетентних фахівців економічних спеціальностей.

Метою статті є визначення особливостей навчально-методичного

забезпечення з організації самостійної роботи студентів фінансово-економічного коледжу.

Під поняттям «самостійна робота» розуміється будь-яку діяльність, що виконується особистістю її метою досягнення поставлених перед нею цілей самостійно, без участі керівника. Самостійна робота може виконуватися індивідуально та в групах безпосередньо в навчальній аудиторії або в домашніх умовах під керівництвом викладача або без нього. Ця робота як форма організації навчального процесу та спосіб перевірки засвоєних знань має здійснюватися без участі викладача, але за визначеним обсягом, глибиною виконання завдань і часом, відведеним на самостійну роботу.

Т. І. Туркот запропонувала класифікацію самостійної роботи студентів за різними критеріями: з урахуванням місця та часу проведення, характеру керівництва та способів здійснення контролю за її якістю з боку викладача; за рівнем обов'язковості та з огляду на рівень прояву творчості студентів [5, с. 240]. З урахуванням місця та часу проведення, характеру керівництва та способів здійснення контролю можна виокремити: самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях, позааудиторну самостійну роботу по 3–4 години в день без вихідних, самостійну роботу під контролем викладача. За рівнем обов'язковості виокремлюють: обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних занять та інші); бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей та інші); добровільну (участь у конкурсах, олімпіадах, вікторинах тощо). З огляду на рівень творчості студентів дослідниця виокремлює: репродуктивну, реконструктивну, евристичну та дослідницьку самостійну роботу.

При самостійному розмежуванні вивчення матеріалу за змістом і за часом забезпечується ґрунтовне засвоєння і готовність до застосування знань при виконанні контрольних заходів різних рівнів. На думку С. М. Тарасової, для досягнення мети самостійної роботи необхідно чітко визначити структуру процесу управління самостійною роботою студентів. Аналіз психолого-

педагогічних досліджень із цього питання дав можливість визначити компоненти цього процесу: орієнтовно-мотиваційний (спрямований на усвідомлення студентами мети самостійної роботи); інструктивно-настановчий (роз'яснення організаційних моментів виконання самостійної роботи та її обсяг); процесуальний (безпосереднє виконання роботи студентами); корекційний (орієнтований на виправлення допущених помилок і допомогу в подоланні труднощів, що виникають); контроль-оцінювальний (спрямований на контроль за процесом виконання самостійної роботи та її оцінки, а також на проведення аналізу виконаної роботи, помилок, способів виконання) [4, с. 206].

Значущість самостійної роботи студентів з формування компетенцій у навчальному процесі останнім часом істотно підвищилася. Не викликає сумнівів той факт, що компетенції для майбутнього фахівця визначають справжню цінність його на європейському ринку праці. Отже, самостійна робота студентів має домінувати у навчально-виховному процесі, що сприяє підвищенню якості навчання, виробленню вмінь самостійно долати труднощі, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Самостійна робота створює можливості для студентів самім регулювати темп та умови виконання даної роботи. Тут здійснюється індивідуальний підхід викладачів до особистості майбутніх фахівців економічних спеціальностей, що сприяє розкриттю рис, якостей особистості, необхідних для їх професійного розвитку. Під час виконання самостійної роботи особливе значення має спрямованість студентів, їх психологічна готовність до її здійснення та, звичайно, певний базовий рівень знань для подальшого їх поглиблення.

Успіх самостійної роботи залежить від бажання, інтересу до тематики роботи, особистої погребі в цьому виді діяльності, тобто обов'язково має бути присутня позитивна мотивація. Потрібно врахувати, що студент може здійснювати навчальну діяльність за власною ініціативою, яка викликана потребою або бажанням, але може її виконувати, щоб уникнути неприємностей (тобто можливі різні варіанти мотивації). Але одного бажання замало для

самостійної роботи, студент повинен володіти певною базою знань, бути психологічно готовим до здійснення діяльності та спрямованим на доведення її до логічного завершення [3, с. 85].

Підвищення ефективності самостійної роботи досягається за рахунок взаємодії адміністрації вищого навчального закладу, викладачів і студентів. Вона повинна забезпечуватись усіма навчально-методичними засобами, які необхідні для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми (підручники, навчальні та методичні посібники, опорні конспекти лекцій, електронні підручники та посібники, наукова і спеціальна монографічна література тощо), відповідною матеріальною базою (аудіовізуальне та навчально-лабораторне обладнання, персональні комп'ютери, доступ до мережі Інтернет, тренажери тощо).

Викладачі визначають її обсяг і зміст для конкретної навчальної дисципліни, розробляють методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізують результати самостійної роботи студента, впроваджують інноваційні технології навчання, узгоджують самостійну роботу з іншими видами навчальної діяльності. Проектуючи процес саморозвитку особистості, викладачі мають чітко визначити своє місце в ньому і позицію, яку будуть займати, оскільки розвиток іншої особистості, з якою працює викладач, сприяє його роботі над самим собою. Внаслідок цього відбувається взаємовплив одного суб'єкта діяльності на іншого. Таким чином, перш ніж проектувати саморозвиток своїх вихованців, викладачі повинні передбачати власний саморозвиток, самовдосконалення і чітко уявляти етапи його здійснення. Студенти виконують графік самостійної роботи та контрольних заходів, наполегливо вчаться, виховують у собі навички самоосвіти та професійної творчої праці [1, с. 220].

На думку Гнатюк Н. Є. підвищення ефективності самостійної роботи студентів і діяльності викладачів з її організації можливо досягти за умови використання таких видів навчально-методичного забезпечення: навчально-методичний комплекс викладача з навчальної дисципліни, навчально-

методична допомога організаційного типу, збірки завдань, електронні освітні ресурси та науково-методичні рекомендації, які призначені для координації і стандартизації окремих напрямів діяльності освітньої установи [1, с. 219]. Електронні освітні ресурси поділяють на: електронний дидактичний матеріал для використання на лекційних заняттях в аудиторії, яка обладнана інтерактивною дошкою, разом з іншим ілюстративним матеріалом; електронний навчальний модуль для використання на практичних заняттях у комп'ютерному класі; електронний навчальний посібник для самостійної аудиторної та позааудиторної роботи студентів під час вивчення цілого тематичного блоку.

Отже, самостійна робота забезпечує можливість засвоїти у кожній конкретній ситуації інформацію, яка відповідає певній меті і завданню; сформувати необхідний рівень і об'єм компетенцій, знань, навичок; виробити психологічну установку на самостійне поповнення своїх знань; стати учасником організації навчальної діяльності. До самостійної роботи з дисциплін циклу безпеки життєдіяльності відноситься виробнича практика, ділові та ролеві ігри, підготовка до різного роду контрольних заходів, науково-дослідна робота студентів тощо. Вони забезпечує можливість реального активного співробітництва між викладачами і студентами як індивідуально, так і у складі груп, студентів між собою, що моделює майбутню практичну діяльність.

Формування позитивної мотивації неможливе без заздалегідь розроблених викладачем проблемних завдань. Їх сценарій повинен включати проблемні ситуації, логічні схеми, статистичні таблиці, діаграми. До того ж, питання формулюють з урахуванням життєвого досвіду, нестандартних ситуацій. Студент спочатку аналізує проблемну ситуацію, а надалі шукає способи її розв'язання, вибирає найбільш раціональний, відповідно до запропонованого завдання. Такі умови роботи дають йому можливість творчо мобілізуватися, а не працювати механічно, активізувати власну розумову діяльність, сформувати і закріпити позитивне відношення до самостійного добування фактів та їх

аналізу. Отже, самостійна робота проблемного характеру не формує у студентів відчуття монотонності і емоційного пересичення. Необхідно зазначити, що викладач визначає тільки мету, а управління процесом розв'язання проблемної ситуації студенти, завдяки взаємодіючим елементам, здійснюють самостійно.

В процесі розв'язання завдань з безпеки життєдіяльності виникає необхідність перетворень, аналізу, синтезу, встановлення міжпредметних зв'язків, тому дії студента не є заздалегідь визначеними. Самостійна робота майбутніх фахівців економічних спеціальностей із набуття компетенцій, знань, умінь і навичок з безпечної життєдіяльності може бути реалізована як в умовах аудиторії, так і у позааудиторний час для різних форм навчання. Самостійна робота з розв'язання навчальних проблемних завдань готує студентів до частково-пошукової самостійної роботи, коли вони самі визначають обсяг недостатніх знань і пошук шляхів їх усунення, але при цьому можлива допомога викладача, який визначає тільки загальні напрямки пошуку.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента (СРС), регламентується навчальним планом. Співвідношення обсягів аудиторних занять та СРС визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення та дидактичної мети у реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги у навчальному процесі практичних, семінарських та лабораторних занять. З навчальних дисциплін циклу безпеки життєдіяльності, типовими програмами яких передбачено набуття необхідних компетенцій, умінь та навичок, обсяг аудиторних занять повинен становити, як правило, близько 2/3.

Для підвищення ефективності навчального процесу проблемні завдання, які пропонуються студентам для самостійної роботи, мають бути розраховані як на індивідуальні форми роботи студентів, так і на групові (по 2–3 людини). При цьому шляхи розв'язання і отримані результати необхідно обов'язково обговорювати, що синтезує нові знання у майбутніх фахівців і підвищує їх зацікавленість до розумової діяльності. Критерієм ефективності може служити задоволеність студентів своєю роботою, їх активність, у зв'язку з чим

запропоновані проблемно-пошукові завдання для самостійного розв'язання повинні бути добре вмотивованими, емоційно забарвленими, відрізнятися нестандартністю і новизною.

У зв'язку з впровадженням у виробництво сучасних технологій, їх комп'ютеризацією та автоматизацією, студенти економічних спеціальностей при вивченні безпеки життєдіяльності повинні набути достовірні знання з організаційних та технічних заходів, що забезпечують людину як на виробництві, так і у побуті. Організація самостійної роботи при підготовці фахівців економічних спеціальностей у процесі вивчення безпеки життєдіяльності ускладнена невідповідністю наведених в основних посібниках з безпеки життєдіяльності термінів, визначень, класифікацій тощо змісту та вимогам діючих нормативних документів, що потребує додаткових пояснень студентам. Аналогічна ситуація склалась із сучасними навчальними посібниками з основ охорони праці.

Висновки. Самостійна робота сприяє формуванню компетенцій, яких потребує процес професійного саморозвитку майбутнього фахівця економічного спрямування, а також підсилює мотивацію та зацікавленість студентів здійснювати цей процес. При цьому самостійна робота має стати основним видом навчальної роботи студентів. Спрямована до рівня європейських країн освіта в Україні потребує удосконалення форм самостійної роботи студентів, з метою навчити їх самостійному розвитку не лише у процесі навчання, а й упродовж усього життя.

Список використаної літератури

1. Гнатюк Н. Є. Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів в сучасних умовах / Н. Є. Гнатюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 35. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 217–223.

2. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – [3-тє вид., перероб. і

доп.] – К. : Знання, 2007. – 495 с.

3. Соколовська С. Формування самостійності та активності студентів у процесі самостійної роботи як основних складових професійного саморозвитку / С. Соколовська // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 81–90.

4. Тарасова С. М. Організація самостійної роботи студентів за кредитно-модульною системою / С. М. Тарасова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Тovaжнянського. – Вип. 19. – Харків: НТУ ХПІ, 2008. – 220 с.

5. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2014

И.Н. Кобылянская

Винницкое отделение Киевского финансово-экономического колледжа
Национального университета государственной налоговой службы Украины

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

В статье проанализированы особенности формирования умений самостоятельной работы, профессиональной направленности в процессе обучения студентов дисциплинам цикла БЖД. Исследования показали, что основным условием активизации студентов в учебном процессе, а отсюда и заинтересованности ним, является целенаправленное развитие таких форм познавательной деятельности, как производственная практика, деловые и ролевые игры, научно-исследовательская работа студентов. Они обеспечивают возможность реального активного сотрудничества между студентами и преподавателями, студентов между собой, что моделирует их будущую практическую деятельность.

Ключевые слова: самостоятельная работа, профессиональная подготовка, безопасность жизнедеятельности, компетентность

I. Kobylyanskaya

Vinnitsa branch of Kyiv College of Finance and Economics,
National University of State Tax Service of Ukraine

Organization of independent work of students of the college of finance and economics

This paper analyzes the features of the formation of independent work skills, professional orientation of students in the process of learning subjects of life safety cycle. During the independent work of future specialists in economic specialties in obtaining competencies, knowledge and skills in the sphere of life safety there appears the necessity of transformations, analysis, synthesis, establishing of interdisciplinary links, that is why student actions are not predetermined. The nature of cognitive activity changes fundamentally: instead of reproduction and consolidation of knowledge – independent search for elements of conscious experience and, therefore, the acquisition of the necessary professional competencies.

Studies have shown that the basic condition for activation of students in education process, and hence to cause the interest in it is aim-oriented, specifically organized development of such forms of cognitive activity as manufacturing practice, business and role plays, scientific-research activity of students and others. They provide real possibility of active cooperation between teachers and students, both individually and as part of teams, students with each other, all this simulates real practical research activity and increases interest to future professional activity.

The process of adaptation of normative legal acts on life safety, developed more than twenty years ago, to the current economic conditions is very slow and complicated process. Analysis of scientific and educational literature shows certain discrepancy between terms, definitions, classifications, cited in textbooks and manuals on life safety and labour protection and content, requirements of acting regulations that requires additional explanation to the students. As a result of the lack of modern normative documents on labour protection in the libraries of educational institutions and enterprises, their high price both in paper versions and in the Internet, there is no possibility to organize properly independent work of students, aimed at obtaining necessary level of competence to perform professional activity, taking into account the risk of hazards emergence.

Keywords: self-education, professional training, life safety, competence